

Bevrijding

EEN KLEINE
GESCHIEDENIS VAN
DE WERELD

Bram van de Beek

BRAM VAN DE BEEK

BEVRIJDING

Een kleine geschiedenis van de wereld

KokBoekencentrum Uitgevers | Utrecht

Ontwerp omslag: Shortlife

Vormgeving binnenwerk: Garage BNO

ISBN 978 90 435 4168 8

ISBN e-book 978 90 435 4169 5

NUR 700

www.kokboekencentrum.nl

© 2024 KokBoekencentrum Uitgevers, Utrecht

Alle rechten voorbehouden.

Uitgeverij KokBoekencentrum vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Inhoud

Inleiding | 9

I. Macht en uitsluiting | 14

- 1. De winnaars schrijven de geschiedenis** | 14
  - 1.1. *Het perspectief van de winnaars* | 14
  - 1.2. *Anders kijken naar de geschiedenis* | 18
  - 1.3. *Toch bepaalt de macht de geschiedenis* | 24
- 2. The survival of the fittest** | 25
  - 2.1. *Het koninkrijk van de leeuw* | 25
  - 2.2. *Het liefelijke hert* | 26
  - 2.3. *Gras* | 28
  - 2.4. *Ziekten* | 29
  - 2.5. *Een rozentuin* | 30
- 3. Geld stinkt niet en eigen volk eerst** | 32
  - 3.1. *Geld stinkt niet* | 32
  - 3.2. *Eigen volk eerst* | 36
- 4. Schoonheid en goedheid** | 49
  - 4.1. *De wereld is mooi* | 49
  - 4.2. *Symbiose* | 50
  - 4.3. *De meeste mensen deugen* | 52
- 5. De wereld is geen leuke plek** | 55

II. De goede boodschap van het christendom | 58

- 6. Jezus en de apostelen** | 58
- 7. De Geest van Christus in de kerk** | 62
  - 7.1. *Het vroege christendom* | 62
  - 7.2. *Van Constantijn tot Genève* | 70
  - 7.3. *De nieuwe tijd* | 76

- 8. *Geleerd van Israël* | 79
- 8.1. *De Torah en de profeten* | 79
- 8.2. *Jezus en de Torah* | 85
- 9. *Een alternatief* | 87

III. Echt een alternatief? | 89

- 10. *De zondeval van het christendom* | 89
- 11. *Nooit perfect geweest* | 97
- 11.1. *Problemen in het vroege christendom* | 97
- 11.2. *Conflicten over de leer* | 101
- 12. *De kerk in de middeleeuwen* | 103
- 12.1. *Een stroom van geweld* | 103
- 12.2. *Macht en uitbuiting* | 104
- 12.3. *De Reformatie* | 106
- 13. *Protestanten in soorten en katholieken* | 108
- 13.1. *Luther en Duitsland* | 108
- 13.2. *Nederland, Frankrijk en het calvinisme* | 111
- 13.3. *Engeland* | 114
- 14. *Apartheid* | 117
- 14.1. *Een afgesloten veilige plek* | 117
- 14.2. *De Verenigde Staten* | 119
- 15. *Mis en nietszeggend* | 122
- 16. *De impact van het christelijk geloof* | 124

IV. God wil het | 128

- 17. *In naam van God* | 129
- 17.1. *Een uitgemoorde stad* | 129
- 17.2. *Volhouden met geweld* | 131
- 17.3. *Het geweld in Gods naam gaat door* | 134
- 18. *Gods vijanden zullen vergaan* | 136
- 19. *God straft* | 139
- 19.1. *Bevrijd uit het slavenhuis* | 140
- 19.2. *Een nieuwe kijk op de geschiedenis* | 140
- 20. *Gods schepping* | 145
- 21. *Het Nieuwe Testament* | 147
- 21.1. *Jezus en het Oude Testament* | 147

- 21.2. *Jezus' harde woorden* | 149
- 21.3. *De begintijd van de kerk* | 151
- 21.4. *Apocalyps* | 152
- 22. *God en de geschiedenis* | 154

V. Opgestaan om de wereld te oordelen | 161

- 23. *Jezus is opgestaan* | 161
- 23.1. *De wereld opengebroken* | 161
- 23.2. *De tijden van de onwetendheid* | 167
- 23.3. *Om te oordelen* | 170
- 23.4. *Een niet te vatten onderwerp* | 177
- 24. *Is opstanding mogelijk?* | 180
- 24.1. *Een feit en de getuigen daarvan* | 180
- 24.2. *De getuigenissen gewogen* | 187
- 24.3. *Een gebeuren dat ons te groot is* | 194
- 24.4. *Meer dan een paradigmawisseling* | 199
- 25. *Joodse context* | 208
- 25.1. *Geen ideeën maar daden* | 208
- 25.2. *Het laatste oordeel* | 214
- 26. *Dwaasheid en ergernis* | 218
- 26.1. *Voor de Grieken een dwaasheid* | 218
- 26.2. *Voor de Joden een ergernis* | 221
- 27. *Vrij!* | 226
- 27.1. *Oordeel en vrijspraak* | 226
- 27.2. *De bubbel doorbroken* | 231

VI. Van een andere wereld | 233

- 28. *Gedoopt* | 233
- 29. *Medicijn voor het eeuwige leven* | 236
- 30. *Vreemdelingen* | 244
- 31. *Vrijheid* | 249
- 31.1. *Paulus en de sociale ethiek* | 249
- 31.2. *Onderdanig aan elkaar* | 254
- 32. *Het koninkrijk van God* | 255
- 33. *Het wringt* | 259
- 34. *Geleid door de Heilige Geest* | 265

Epiloog | 272

De eerste fase | 272

De tweede fase | 275

De derde fase | 283

Inleiding

De samenleving is steeds meer gesecculariseerd. Denken, beslissen en handelen worden bepaald door menselijke motieven en argumenten. Godsdienst speelt steeds minder een rol. Dit geldt in het bijzonder voor westerse en sommige Aziatische landen, zoals China en Zuid-Korea, maar in feite beheerst het seculiere denken vrijwel de hele wereld. De globalisering van politiek, handel en wetenschap laat geen land ongemoeid. Ook in landen waar religie formeel dominant is, zoals in veel islamitische landen en in toenemende mate in India, nemen leiders beslissingen volgens de regels van de seculiere globale samenleving. Godsdienst is daarbij eerder een middel dan een doel op zichzelf. In het Westen en in China is het seculiere denken echter het expliciet dominante paradigma waarin mensen denken, leven en beslissen.

Om de weg te vinden in beslissingen die genomen moeten worden, moet je je kunnen oriënteren. Je wilt niet in het wilde weg leven. Dan wordt het een chaos. In de seculiere wereld is de wetenschap de wegwijzer naar de toekomst. Bij privébeslissingen kunnen mensen zich weleens laten leiden door spiritualiteit, maar dat is marginaal. En ook die spiritualiteit komt uit henzelf op, alleen uit facetten van de mens die niet door rationele wetenschap te vatten is.

Wat kunnen we verwachten voor de toekomst binnen dit seculiere wereldbeeld? Daarvoor moeten we vooral kijken naar de wetenschap. Op korte termijn kan de wetenschap een heleboel oplossingen bieden. Wetenschap kun je operationeel maken door techniek. Daaraan is het succes van de wetenschap te danken. Je kunt er iets mee. Je kunt er zelfs veel mee. De enorme vooruitgang in de wetenschap en de bijbehorende techniek, in de fysica, in

de medische kennis, in de biologie gedurende de laatste eeuwen biedt grootse vergezichten voor de toekomst.

Toch geldt dit alleen als je op de korte termijn denkt. We gaan steeds meer inzien dat wetenschap ook heel veel ellende kan brengen, juist door de techniek waardoor ze werkt. Het veranderende klimaat is daarbij het meest sprekend, maar er zijn veel meer grenzen waartegen we oplopen, zoals de psychische en sociale consequenties van de informatiemaatschappij. Die gevolgen zouden weleens ingrijpender kunnen zijn dan de klimaatverandering. Het klimaat verandert de wereld waarin mensen leven. Informatica verandert mensen zelf en al hun relaties.

We weten niet wat de seculiere benadering van de werkelijkheid ons op de lange termijn brengen zal. Wat we wel weten, althans kunnen weten, is hoe de wereld fundamenteel in elkaar zit, ondanks regionale verschillen en veranderingen door de geschiedenis. Wat de mensheid ook ontwikkelt aan techniek en aan kennis verwerft, mensen blijven mensen. In een langetermijn-perspectief zien we dat mensen vechten voor hun eigen belangen. Wie het beste vechten kan, komt het verste. Daarover hoeven we ons geen illusies te maken. De winnaars bepalen de loop van de geschiedenis. Wie niet vechten kan, met bruto geweld of met slimme zetten, komt niet ver.

We hoeven niet de illusie te hebben dat dat ooit veranderen zal, want het leven bestaat uit een voortdurende competitie. Juist de wetenschap heeft dat ons duidelijk gemaakt. De mens is een van de vele levende wezens die onze planeet bevolken. Die levende wezens bestaan bij de gratie van succes in de competitie, in de terminologie van Darwin: *the survival of the fittest*. De verliezers bestaan alleen nog voort als fossielen. Al het leven is eruit. Zelfs *Tyrannosaurus rex* heeft alleen nog succes als versteende botten in het museum. Er komt voor elk leven een moment van sterven, individueel, maar ook als soort. Het is altijd leven tot de dood erop volgt.

En dan is het afgelopen. Straks is het met de hele wereld afgelopen. Ook de aarde is eindig, niet alleen aan grondstoffen, water en schone lucht, maar straks zal de zon, bij wier gratie we leven, de aarde in een verzengende gloed verteren.

Tot die tijd geldt het recht van de sterkste of de slimste. Wie niet sterk is, die moet slim zijn. Als je geen van beide bent, maken de sterken en slimmen graag gebruik van je. Totdat ze je als overbodig of opgebruikt aan de kant kunnen zetten. Je kunt ook zeggen: totdat ze je naar hun oordeel genoeg misbruikt hebben. De wereld zit nu eenmaal onrechtvaardig in elkaar. Je hebt nu eenmaal mensen met succes en mensen met pech. Straks gooien ze zoden op je en dat was het dan, of in een andere variant: straks stoken ze je op en vervlieden niet alleen je idealen in rook, maar ga je ook zelf in rook op.

Het seculiere wereldbeeld heeft mensen niet veel te bieden. Alleen het kortstondige geluk van de dag, als je niet verder kijkt dan je eigen huisje, boompje, beestje en je niet naar het wereldnieuws kijkt – of dat tenminste niet tot je door laat dringen. Daar houden de meeste mensen het dan ook maar bij. Ook dat is een kwestie van overleven.

Over dit seculiere wereldbeeld gaat het eerste hoofdstuk. In het tweede hoofdstuk wordt een alternatief geschetst, dat is binnengebracht door de christelijke traditie. Het is een alternatief dat niet gaat over macht, maar over dienst aan de ander. Het gaat over liefde, zelfs voor je vijanden. Het gaat over gerechtigheid en vrede.

Idealen over zorg voor de ander en een rechtvaardige samenleving zijn nog steeds aanwezig in de westerse cultuur. Ze zijn gevoed door het christelijk geloof. Ze wijzen een andere weg dan de keiharde competitie van de geschiedenis van de mensen en van de evolutie van het leven.

Als je de keus hebt tussen het seculiere wereldbeeld en het christelijke alternatief, wat zou je dan kiezen? Het is verbazend dat weldenkende mensen, die inzicht hebben in de wereld, niet de keus voor het christelijk geloof maken.

Nu is de kerk ook niet altijd een toonbeeld van naastenliefde geweest. Vaak heeft de kerk onderdrukt en gemene zaak gemaakt met onderdrukkende regeringen. Daarover gaat hoofdstuk III.

Nu zou dat geen reden hoeven te zijn om het christelijk geloof te verwerpen. Je zou het alleen zelf beter moeten doen. Het probleem is echter dat het zo intrinsiek in de mens zit voor zichzelf op te komen, dat ook binnen de kerk onbaatzuchtige naastenliefde eerder uitzondering dan regel is. Juist als je dan een ideaal hebt hoog te houden, werkt dat als een boemerang. De kerk kan zich niet rechtvaardigen voor godsdienstoorlogen. En zij heeft net zoveel te maken met de oorzaken van de Franse Revolutie als de autocratische koningen en net zoveel met de opkomst van de secularisatie als liberale betweters. De kerk is niet beter dan de wereld en heeft God misbruikt voor menselijke macht. Daarop wordt het geloof in God afgerekend.

Het probleem zit echter nog dieper. Alles in deze wereld is onderworpen aan de wetmatigheden van competitie en zelfhandhaving, al is het maar door de natuurkundige wetten zoals de wet van behoud van energie en de wet van de traagheid. Zelfhandhaving is daarvan alleen de variant in levende wezens.

Als je idealen in deze wereld wilt verwezenlijken, dan zul je ze moeten afdwingen – en dus geweld gebruiken. Dat geldt ook voor godsdienstige idealen. Het geldt daarvoor zelfs meer dan voor alles. Godsdienst vraagt het absolute. Een absoluut rechtvaardige samenleving kun je alleen afdwingen door al het onrecht uit te roeien. Dat lukt in deze wereld alleen met harde hand. Juist dat zien we in het Oude Testament – én het Nieuwe Testament. Uiteindelijk zou je dan de hele wereld moeten opschonen. Of je dat nu rechtvaardig kunt noemen, is nauwelijks een vraag.

Wat is de rol van God hierin? Hij is de almachtige. Hij heerst over alles. Dus ook over deze harde, onrechtvaardige wereld, waarvan Hij de schepper is. Daarover gaat hoofdstuk IV.

Midden in deze werkelijkheid is er een beslissend gebeuren: Jezus wordt opgewekt uit de dood. Daarover gaat hoofdstuk V. Hij doorbreekt de werkelijkheid die aan de dood onderworpen is. Dat doet Hij niet door gewoon terug te komen en het leven op aarde weer op te pakken, maar door op te staan in een andere, nieuwe werke-

lijkheid. Er is een weg uit het bestaan van competitie, onrecht en dood. Daarmee wordt het oordeel uitgesproken over dit bestaan: het is voorbij. Het deugt niet en heeft nooit gedeugd.

Opstanding uit de doden past niet in de aardse werkelijkheid. Het vraagt dus nogal wat om die te geloven. Ook daaraan wordt in hoofdstuk V aandacht gegeven. Het gaat echter om de *betekenis* van de opstanding van Jezus. De ban van de ellende van deze wereld is gebroken.

Het laatste hoofdstuk gaat over de consequenties daarvan voor het leven op aarde voor hen die de opstanding van Jezus geloven. Ze behoren bij zijn nieuwe werkelijkheid. Daarom passen ze niet meer in deze wereld. Ze zijn wereldvreemd. Juist dat maakt echter ook de wereld leefbaarder: ze hoeven niet meer te vechten voor hun plek ten koste van een ander. Tegelijk wringt het altijd, want om te leven moet je nu eenmaal eten en een plek op deze aarde hebben. Christenen voelen zich nooit thuis op aarde. Ze wachten op hun thuis bij Christus. En dat thuis is zeker, want het is niet onderworpen aan de wetten van tijd en ruimte, van vergankelijkheid en verdringing, van de huidige wereld.

In een epiloog geef ik in een korte theologische biografie aan hoe ik tot mijn kritische positie op de cultuur gekomen ben.

I Macht en uitsluiting

1. De winnaars schrijven de geschiedenis

1.1. Het perspectief van de winnaars

In de dertiende eeuw voor Christus vond in het noordoosten van het huidige Duitsland een verschrikkelijke veldslag plaats. Dicht bij de rivier de Tollense troffen twee legers elkaar. We weten niet wie die mensen waren. We weten niet waar het conflict over ging. We weten niet hoe de strijd verliep. We weten niet wie de overwinnaar was – als die er al was. We weten alleen dat de strijd vreselijk was. Na afloop waren vierduizend doden te betreuren. Tenminste, zoveel zijn er teruggevonden. Misschien zijn het er meer geweest. Vierduizend gesneuvelde militairen in een veldslag is veel. Het is heel veel in een tijd dat dat deel van Europa dunbevolkt was. Samenlevingen werden ontwricht. In elke familie doden.

In diezelfde eeuw vond er een veldslag plaats bij Kades aan de rivier de Orontes in het huidige Syrië. Twee machtige legers troffen elkaar. De Egyptische farao Ramses II was uitgerukt om zijn invloedssfeer te verdedigen. Die werd ernstig bedreigd door de groeiende macht van de Hethieten, de grootste speler aan de noordrand van zijn rijk. De Hethieten rukten op en Ramses kon dat niet toelaten. Talloze strijdwagens en ruiters trokken naar het noorden, onder leiding van de koning zelf. De Hethieten waren erop voorbereid. Ze waren tenslotte zelf begonnen om de in-

vloedssfeer van Egypte te bedreigen. Er is hard gevochten. Hoe het afliep weten we niet. Dat is niet omdat er niets over geschreven is. Anders dan in Duitsland in die tijd schreven de Egyptenaren en Hethieten uitvoerige kronieken over de gebeurtenissen van hun rijk. Ze schreven allebei over de slag bij Kades. En dat is nu net het probleem. Als je hun verslagen leest, hebben ze allebei gewonnen door hun heldhaftige soldaten en hun fiere koningen. Uit het vervolg van de geschiedenis kan men voorzichtig afleiden dat Egypte zeker niet de grote overwinnaar was. Er zijn geen verslagen over het aantal gesneuvelde militairen. Het gaat alleen over heldhaftige daden en trotse leiders. Voor hen telt het gewone voetvolk niet. Soldaten zijn nu eenmaal een noodzakelijk offer voor de overwinning, zelfs al moet je die overwinning in schrift construeren.

In de dertiende eeuw voor Christus regeerde in China de Shang-dynastie. Er werd nieuw gebied veroverd. Na de strijd werden dertienduizend gevangenen meegevoerd.¹ Een geweldige overwinning en een geweldige buit. De gevangenen die geluk hadden, werden slaaf gemaakt. De anderen werden ritueel geofferd aan de goden. ‘Glorie aan de goden. Zij sturen al wat er bestaat’, zingt de Egyptische hogepriester van Ptah in de opera *Aida* van Verdi. De goden gaven de overwinning en de gevangenen worden meegevoerd in de parade om dat te vieren. Zo doe je dat als overwinnaar, of dat nu in China of in Egypte is – of waar ook ter wereld.

De dertiende eeuw voor Christus was geen tijd voor tere zielen. Het was een eeuw vol geweld. Dat is allemaal drieëndertighonderd jaar geleden. We leven nu in de eenentwintigste eeuw na Christus, in een verlichte samenleving.

---

1 Kwang-Chih Chang, *Shang Civilization*, Yale University Press, New Haven CT 1980. https://spice.fsi.stanford.edu/docs/the_shang_dynasty_1600_to_1050_bce.

In deze eeuw vindt er in Oekraïne een verschrikkelijke oorlog plaats. Tienduizenden mensen verliezen hun leven. We krijgen voortdurend verslag van het verloop van de strijd. De Oekraïense regering houdt nauwkeurig het aantal gesneuvelden bij – van de tegenstander. Je ziet vrachtwagens vol lijken weggrijden. Het lichaam van een jongen van wie een moeder zoveel hield. Het lichaam van een zoon die de vader als zijn opvolger zag. Onuitsprekelijk verdriet in een huisje ergens op het platteland van Siberië. Je ziet een soldaat die met militaire eer wordt begraven op een kerkhof bij Lviv. Ontroerende beelden van een man die zijn leven gaf voor het vaderland.

In de eenentwintigste eeuw werd er vreselijk gevochten om Aleppo. Een gewetenloze president en gewetenloze krijgsheren vochten om de macht. We zien de beelden van een verwoeste stad. We zien dode kinderen en terechtgestelde strijders. De Syrische burgeroorlog is verschrikkelijk. En was het maar een burgeroorlog. Net als in alle burgeroorlogen wordt over de rug van de burgers de strijd om de macht van de geopolitieke leiders uitgevochten.

Intussen is de volgende nachtmerrie realiteit geworden. Moordenaars van Hamas zijn Israël binnengevallen. Israël slaat terug – onvoorstelbaar hard terug. En net als in al die andere oorlogen van toen en van nu: wat hebben al die gewone mensen te maken met de machtspsychose van politiek en militair leiders? Zij zijn het die lijden.

Er is niet veel veranderd in drieëndertighonderd jaar. De wapens zijn verbeterd. De techniek heeft grote vooruitgang geboekt. Het aantal slachtoffers groeit mee. In de eeuwen tussen de slag aan de Tollense en de strijd om Bakhmut en om Gaza was het niet stil. De twintigste eeuw – we hoeven maar een paar plaatsnamen uit te spreken om een wereld van ellende op te roepen: Verdun, Normandië, Stalingrad. Aan het begin van die eeuw werden de loopgraven uitgevonden, de sleuven waarin duizenden stierven langs de frontlijn in Frankrijk en België. Aan het begin van die eeuw werden de concentratiekampen uitgevonden. Wat een

concentratiekamp is, hoeven we niet uit te leggen. Loopgraven en concentratiekampen werden uitgevonden op een slagveld ver weg, in Zuid-Afrika, tijdens de Anglo-Boerenoorlog (1899-1902). Talloze mannen stierven in de strijd, talloze vrouwen en kinderen kwamen om in de kampen door ziekten en slechte voeding. De gevolgen van die oorlog hebben Zuid-Afrika de hele eeuw geteisterd. Toen de vrede leek getekend bij de machtsoverdracht aan Mandela in 1994, kwam kort daarna de Engelse koningin op staatsbezoek. Aartsbisschop Tutu, zelf bepaald geen Afrikaner boer, vroeg haar een bezoek te brengen aan het vrouwenmonument, de plek waar de slachtoffers van de concentratiekampen worden herdacht. Zij weigerde. Overwinnaars hebben geen fouten gemaakt.

In Rome heerste rond het begin van onze jaartelling keizer Augustus, een van de grootste Romeinse keizers, misschien wel de allergrootste. Het Romeinse Rijk was enorm gegroeid en Augustus wilde de Romeinse macht nog verder uitbreiden, met name naar het noorden. Een groot leger onder leiding van Varus trok Germania in. In een dal in de buurt van het huidige Osnabrück hadden de Germanen een hinderlaag gelegd. Er was geen ontkomen aan voor de Romeinse soldaten. Het leger werd vernietigend verslagen, de meeste militairen waren gesneuveld.

Het bericht bereikte Rome. De keizer was verbijsterd. ‘Varus, Varus, geef mij mijn legioenen terug!’ riep hij uit. ‘Mijn legioenen!’ Het gaat om militair equipment – gereedschap om de oorlog te voeren voor het vergroten van je macht. Niets over jongens die stierven. Niets over ellende van hun families. Soldaten zijn gereedschap. Varus heeft de geoliede machinerie van het Romeinse leger een enorme slag toegebracht. Varus kon Augustus zijn legioenen niet teruggeven. Schilden en speren zou hij misschien nog kunnen leveren. Maar de soldaten die stierven, kon hij niet tot leven wekken. Hij kon de legioenen niet teruggeven – of misschien toch: je kunt gewoon nieuwe soldaten rekruteren. Mensen zijn voor een grote leider net zo vervangbaar als schilden en speren. Jammer van het verlies (voor jezelf), maar vervangbaar.

Augustus is een van de grootste keizers van het Romeinse Rijk,

misschien wel de allergrootste. Hij heeft de *Pax Romana*, de Romeinse vrede, tot stand gebracht. Het hele rijk had rust onder de beschermende leiding van de goede keizer. Hij wordt Augustus genoemd, de Verhevene. Hij troont boven alles en houdt het rijk in stand. Het is vrede in zijn wereld. Over de gesneuvelde soldaten in het Teutoburger Wald moet je niet meer praten. Want overwinnaars hebben nooit fouten gemaakt – zelfs al hebben ze verloren.

Als we de geschiedenis overdenken, kunnen we talloze verhalen aan deze reeks toevoegen. De wereldgeschiedenis is een geschiedenis van oorlogen. Het is een geschiedenis van geweld. We hoeven niet alles op te sommen. We hoeven het niet allemaal uit te werken. Of moeten we zeggen: ‘We willen het niet allemaal opsommen. We willen het niet allemaal uitwerken’. Dat willen we als schrijver niet. Dat willen we als lezer niet. Het is te veel. Het is te erg. We willen niet geconfronteerd worden met al die ellende. We willen gewoon een vreedzaam bestaan. Gewoon een vreedzaam bestaan. Want dat vinden we gewoon. Zo moet het zijn, ook al is de werkelijkheid anders.

1.2. Anders kijken naar de geschiedenis

De geschiedenis wordt geschreven door de overwinnaars. Volken ontlenen hun identiteit aan hun successen. De Amerikanen vieren Onafhankelijkheidsdag om te gedenken dat ze zich vrij gevochten hebben van de Engelsen. Nederlanders vieren Bevrijdingsdag omdat de Duitsers verslagen zijn. Het was wel niet helemaal ons eigen succes, er waren nogal wat Amerikanen, Britten en Canadezen voor nodig, maar we mogen toch een graantje van de overwinning meepikken. Om onze identiteit in de geschiedenis echt veilig te stellen gaan we terug op onze eigen heldhaftige vrijheidsstrijd in de Tachtigjarige Oorlog. Zo heb ik het op school geleerd. Onze geschiedenis begint bij Den Briel, de slag bij Heiligerlee, op de Mookerheide, bij de victorie die in Alkmaar begon en het ontzet van Leiden. Spanjaarden zijn onze tegenstanders. Dat ging niet over hedendaagse Spanjaarden (die kwam je toch nooit

De wereld is geen leuke plek om te wonen. De geschiedenis wordt bepaald door de winnaars – die over lijken zijn gegaan. De rest van de natuur is niet beter: *the survival of the fittest*. Ook de kerk heeft meegespeeld in het spel van de macht. En de Bijbel is een spiegel van de gewone mensengeschiedenis. Hij staat bol van ellende. In deze kleine wereldgeschiedenis laat Bram van de Beek zien waarachter de hoop schuilt. Het licht breekt door. Het is afgelopen met het kwaad en God begint opnieuw.

Bram van de Beek is emeritus hoogleraar symboliek van de Vrije Universiteit in Amsterdam en bijzonder hoogleraar systematische theologie aan de Universiteit van Stellenbosch. Recent verschenen van zijn hand de boeken *Ego* (2022) en *Thuis* (2023).

Reformatorsch Dagblad over Thuis:

‘De inhoud van het boek schuurt, roept soms ergernis en irritatie op, maar de liefde tot de kerk en haar traditie voert de boventoon. Ik ben dankbaar dit boek gelezen te hebben!’

KokBaekencentrum.nl
UITGEVERS | UTRECHT

ISBN 978 90 435 4168 8 • NUR 700

9 789043 541688